

PEDAGOGLARDA O'QUVCHINING RUHIY HOLATINI TUSHUNA OLISH QOBILIYATINI SHAKLLANTIRISH MASALALARI

Nasiba Mamatqulova Abduqahhorovna

*Jizzax viloyati Mirzacho'l tumani 3-umumiy o'rta ta'lim maktabi
psixologi*

ANNOTATSIYA: *Pedagog uchun qo'shimcha, lekin nisbatan turg'un talablar qatoriga kirishuvchanlik, artistlik, shodon xulq, yaxshi did-farosat va boshqalarni kiritish mumkin. Bu xususiyatlar eng asosiy o'rinda turmasada, ammo o'qituvchi faoliyati uchun katta yordam beradi. Bosh va ikkilamchi pedagogik xossalar jamlanib, pedagogning shaxsiyatini aniqlaydi, shu jihatlar kuchi bilan har bir o'qituvchi ajoyib va o'ziga xos shaxs sifatida namoyon bo'ladi. Jamiyat tomonidan qo'yiladigan talablardan eng muhimi o'qituvchining shaxsi va uning kasbi bilan bog'lik xislatlariga qaratilganligidir.*

Kalit so'zlar: *Pedagogik maqsad va vazifa, metod, pedagogik faoliyat, ta'lim-tarbiya*

KIRISH

O'quvchilarimiz sinfxonaga o'zlari bilan juda ko'p narsalarni olib kiradi. Har doim shunday bo'lgan, ayniqsa, hozirgi paytda. Biz pedagog sifatida o'z ishimizni mehr bilan bajaramiz. Ko'pincha o'zimizni nafaqat akademik jihatdan, balki o'quvchilar hayotining barcha jabhalarida qo'llab-quvvatlaydigan asosiy manba sifatida ko'ramiz (va ko'pincha shunday bo'lamiz ham).

Iloji boricha har tomonlama g'amxo'rlik qilish va qo'llab-quvvatlash oddiy o'qituvchini o'zgarishlar yaratadigan pedagogdan ajratib turadigan jihatdir. Shuningdek, o'quvchilar bilan mustahkam munosabatlarni shakllantiradigan, o'zidan qoniqish va maqsad tuyg'usini yuzaga keltiradigan omildir.

Bularning barchasi to'g'ri bo'lsa-da, unga qarshi chiqadigan boshqa haqiqatlar ham bor. Har bir o'quvchiga zarur va munosib darajada har tomonlama g'amxo'rlik qilish hamda qo'llab-quvvatlash o'qituvchini juda charchatib qo'yishi mumkin. Bu harakatlar o'qituvchining ish yo'riqnomasiga hech qachon yozilmaydi va pedagogik kurslarda o'rgatilmaydigan og'ir emotsional mehnat talab qiladi.

Sinfdagi qaysidir o'quvchi travmaga uchraganda va murakkab hissiyotlarni xavfsiz boshqarishni o'rganayotganda biz ko'pincha nima deyishni yoki yordam berish uchun nima qilishni bilmaymiz. Biz muammoni hal qilishni istaymiz, ammo buni amalga oshirish uchun imkoniyatlarimiz cheklangan. Bu cheklov bizni ojizdek, o'zimizni xuddiki yetarlicha ishlamayotgandek his qildiradi. Xayolimizdan hech qachon yetarlicha ishlay olmaydigandek o'ylar o'tadi, vaholanki allaqachon imkonimiz yetganicha bor narsamizni beryapmiz.

Pedagogning ta'siri: O'qituvchi sifatida o'zingiz o'ylaganingizdan ham ko'proq ta'sir kuchiga egasiz. Lekin bu kuch kutganingizdan biroz farq qilishi mumkin. Bunday ta'sir kuchiga ega bo'lish uchun sizda qo'shimcha diplom bo'lishi yoki hamma savollarga javob berishingiz shart emas. Bu kuch allaqachon sizda bor, chunki siz insonsiz va o'quvchilaringiz bilan har kuni muloqot qilish imkoniyatiga egasiz.

Ushbu o'zaro munosabatlarda – hatto eng kichik, kundalik aloqalarda ham – ongli ravishda harakat qilish orqali o'quvchilaringizning har biriga katta yordam ko'rsatishingiz mumkin. Garchi ularning hayotidagi tashqi stress omillarini bartaraf eta olmasangiz-da, bu kabi yondashuv orqali ularga sezilarli darajada ko'mak bera olasiz.

Ruhiy jarohat bilan bog'liq kechinmalar o'quvchilarimizni ojiz, e'tiborsiz qolgan va eshitilmagandek his qilishga majbur etadi. Bu ojizlik sinfimizda o'quvchilar boshdan kechirayotgan murakkab his-tuyg'ularni keltirib chiqaradi. Bu his-tuyg'ular ko'pincha an'anaviy tarzda "muammoli xulq-atvor" deb nomlanuvchi xatti-harakatlar orqali namoyon bo'ladi.

Garchi o'quvchilarimiz hayotidagi muammolarni hal qila olmasak-da, ularga qayta kuch to'plashi uchun yordam bera olamiz. Buning uchun sinfxonalarimizda ularning ovozlari doimo eshutilishi va fikrlari inobatga olinishini ta'minlashimiz kerak. Bu orqali ularga his-tuyg'ularini xavfsizroq va samaraliroq usullarda ifodalash hamda muloqot qilish imkoniyatini yaratamiz.

Pedagogik faoliyatning muhim tarkibiy qismlaridan biri bu motivatsiya hisoblanadi. Pedagogik faoliyatda ham o'quv faoliyatdagi kabi motivatsion soha ajratilib ko'rsatiladi. Bu tashqi va ichki motivlardir. Tashqi motiv sifatida biror-bir narsaga erishish istagini, ichki motiv sifatida esa o'z faoliyatining jarayoni va natijasiga e'tibor berishni misol qilish mumkin. Pedagogik faoliyat pedagogik vaziyatdagi turli-tuman xatti-harakatlarning umumlashmasidan iborat: perseptiv, mnemik, kommunikativ, izlanuvchanlik, nazorat qilish, baholash va h.k.

Shunday qilib, ko'rsatib o'tilgan modelning asosiy tuzilishi tariqasida quyidagilar keltiriladi: shaxsning jamoatchilik va kasbiy yo'nalishi; pedagogik mahorat va qobiliyati; xarakterining psixologik xususiyatlari; bilish faoliyati; o'qituvchi shaxsining bolalarni kasbga tayyorlash ishlari darajasidagi umumiy taraqqiyoti. Professiogramma yoshlarga o'zlarining kelgusida o'qituvchilik kasbini to'g'ri va ongli ravishda tanlab olishlariga yordam beradi. Professiogrammani kasbga xos ravishda o'qitishni tashkil qilishda ta'limning samaradorligi va uning muvaffaqiyati qanday bilim va ko'nikmalarga, ayniqsa, shaxsning qanday qobiliyati va shaxsiy xislatlariga bog'liq ekanligini albatta ko'rsatish zarurdir. Pedagogik faoliyat tezligi va muvaffaqiyati asosida N.V.Kuzmina o'qituvchilarni uch guruhga boladi:

1. Kasbiy malakalarni tez o'zlashtiradi, o'z faoliyatida tezda muvaffaqiyatga erishadi, dars qoldirmaydi.
2. Kasbiy sifatlarni sekin o'zlashtiradi, ba'zan dars qoldiradi, ammo pedagogik xususiyatlarni sekin-asta bo'lsa-da o'zlashtirib oladi.

3. Ko'p yillik faoliyati davomida ham o'qituvchilik qobiliyatini egallamaydi.

N.V.Kuzmina pedagogik faoliyatga murakkab dinamik sistema sifatida qaraydi. A.I.Sherbakov ishlarida esa pedagogik ta'lim muammolari ko'zga tashlanadi. O'qituvchi shaxsi yo'nalganligining shakllanishi masalasida to'xtalar ekan, muallif o'qituvchilarni tayyorlash va o'qitish jarayonida e'tiborga olish zarur bo'lgan vaziyatlar xususida o'z tavsiyalarini beradi. Ayniqsa, olim bo'lajak o'qituvchi xulq-atvor xususiyatlarining shakllanishiga asosiy e'tiborni qaratadi.

Pedagog doimo psixologik jihatdan o'z ustida ishlashi kerak. Uni muntazam ravishda psixologiya fanining turli yo'nalishlaridagi eng yangi yutuqlar bilan tanishib borishi darkor, ular tarbiya va ta'lim bilan bevosita va bilvosita bog'liqdir. Bu ta'lim psixologiyasi, tarbiya psixologiyasi, yosh davrlari psixologiyasi, differensial psixologiya, ijtimoiy psixologiya, shaxs psixologiyasi shuningdek, psixologiya va boshqa fanlar chegarasidagi tibbiyot, patopsixologiya, psixofiziologiya va psixoterapiya. Pedagogning kasbiy faoliyati davomida juda zarur jiddiy jihat - bu o'zo'zini boshqarishdir, ya'ni o'z psixik holati va xulq-atvorini boshqara olish qobiliyati, murakkab pedagogik holatlarda muqobil harakatlana olishidir. O'z-o'zini boshqarishning psixologik asoslari bilish jarayonini o'z ichiga oladi: Sezgi, idrok, diqqat, xayol, tafakkur, xotira, nutq shuningdek shaxs xislatlari - xulq atvori, emotsional holati, vaziyatga munosabati. Hozirgi zamon maktabi muallimlik shaxsi va kasbiy faoliyati uchun zarur bo'lgan sifat va fazilatlarni egallagan, yangicha fikrlaydigan, ijtimoiy faol pedagoglarni talab qilmoqda. Ana shunday qator muammolarni oqilona hal qilishning eng muhim omillaridan biri o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi jarayonini maqsadga muvofiq tashkil etishdir. Shunga binoan mamlakatimiz ta'limi sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarning ustuvor yo'nalishlaridan biri ham kadrlar tayyorlash sifatini jahon talablari darajasiga yetkazishdir.

XULOSA

O'qituvchining shaxsiy va kasbiy tayyorgarlik darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, o'quvchilar bilan ta'lim va tarbiyaviy munosabatlarni yaxshi yo'lga qo'ya oladi. O'qituvchining shaxsiy namunasi va obro'-e'tibori ta'lim-tarbiya jarayonida bolada qat'iy nuqtayi nazarning shakllanishida asosiy rol o'ynaydi.

O'qituvchi eng avvalo o'quv-tarbiya jarayonida o'quvchilar faolligini oshirishni esdan chiqarmasligi, yuzaga kelgan muammolarni mustaqil yechishga o'rgatishi, o'quvchi tashabbuskorligi va ijodkorligi asosida o'zining kimligini namoyish etishiga yordamlashishi zarur. Buning uchun o'qituvchi shaxsiy hamda kasbiy sifat va fazilatlarni to'liq egallagan bo'lishi lozim, bunday o'qituvchilar o'quvchilar bilan ko'proq do'stona muloqotda bo'ladilar, o'zaro fikr almashadilar, mavzuga doir muammoni tahlil qiladilar va bir qarorga keladilar. O'qituvchi bu o'rinda butun e'tiborini mavzu mohiyatini o'quvchilarga singdirishga qaratib, o'quvchilar e'tiborini kechinmalarini va o'zlashtirish imkoniyatlarini alohida e'tiborga oladi. O'qituvchi shaxsiga xos bo'lgan bilimdonlik, ijodkorlik, mustaqillik hamda pedagogik faoliyati uchun mas'uliyat va javobgarlikni chuqur his etish o'quvtarbiya jarayoni samaradorligini ta'minlashning eng muhim omillaridir. Talabalarda kasbni egallashning shakllanishi ularda majburiyat va javobgarlik hissining tarkib topishi bilan bog'liqdir. Ularda ana shunday sifat va kechinmalar to'la shakllangan bo'lsa, bilimlarni egallash yoki kasbiy kamoloti uchun hech narsa to'siq bo'la olmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ta'lim to'g'risida. O'zbekiston Respublikasining Qonuni. – T.: O'zbekiston, 2020.
2. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan quramiz. – T.:O'zbekiston, 2017.

3. Davletshin M.G. va boshqalar. «Yosh davrlar va pedagogik psixologiya». — T.: TDPU. 2009.

4. Karimova V.M., Sunnatova R.I., Tojibayeva R.N. Mustaqil fikrlash. — T.: Sharq. 2000.